

ZIJN IN DE WERELD VAN IONESCO

Door: Romy Struik

Al sinds de oude Grieken wordt er door filosofen nagedacht over de vraag 'Wie ben ik?'. Socrates meende dat zelfkennis zou leiden tot een deugdzaam leven. Het begrijpen van de innerlijke zelf zou leiden tot moreel handelen. Later verbond René Descartes met zijn stelling 'Cogito, ergo sum' ('ik denk, dus ik ben') de kern van de identiteit met het vermogen om te denken. Zelfreflectie werd hiermee het uitgangspunt voor een antwoord op het filosofische vraagstuk. Hedendaagse filosofen zien daarentegen dat ook vrijheid en de relatie tussen het individu en de wereld een belangrijke rol spelen. Daarmee valt het vraagstuk grotendeels samen met het concept identiteit.

Ook Ionesco, hoewel geen filosoof, houdt zich in *De kale zangeres* bezig met het vraagstuk. Het toneelstuk borduurt op absurdistische wijze voort op de identiteitscrisis uit de Tweede Wereldoorlog, toen ware identiteiten verborgen moesten blijven. In deze periode in de geschiedenis werd identiteit meer dan ooit een spel van leven of dood. De oorlog bracht mensen ertoe hun ware zelf te verbergen om te overleven, verzet te plegen, of hun politieke overtuigingen uit te dragen zonder vervolgd te worden. Identiteit werd hierdoor een vloeibaar concept. Na de oorlog ontstond in de filosofie en literatuur een reflectie over de broosheid van de menselijke identiteit, onder andere in het existentialisme van Jean-Paul Sartre en het absurdisme van Albert Camus.

Ionesco tergt zijn personages in *De kale zangeres* met de vraag 'Wie ben ik?', en de personages lijken zelf ook niet meer te weten wie ze nu precies zijn. De Smiths zijn in alles wat ze doen Engels, maar wat betekent het dan om 'Engels' te zijn? De Martins herkennen elkaar niet meer als echtgenoten. De dienstmeid lijkt daarentegen meer te zijn dan slechts dienstmeid. Ionesco lijkt zijn personages haast te willen pesten door alle zekerheid weg te nemen. Als tabula rasa vinden zij zichzelf doorheen het stuk telkens weer opnieuw uit, in deze productie zowel in karakter als in uiterlijk. Zelfs de moppen die zij vertellen, dienen als allegorie met als kernthema 'identiteit'. Herkennen, erkennen alsook bewust onderdrukken van identiteit staan hierin centraal.

In onze huidige maatschappij wordt het vraagstuk op losse schroeven gezet door de opkomst van het internet. Online doen mensen zich voor als een ander, Social Media laat het leven van anderen eruitzien als groot spektakel en de komst van AI maakt het moeilijk te bepalen wat nog echt is en wat niet. Het lijkt alsof Ionesco met *De kale zangeres* al een beangstigend, eerste voorbeeld geeft van wat er gebeurt in een wereld waarin alle zekerheid betreft identiteit verdwenen is. Vanuit die vergelijking is *De kale zangeres* nog akelig actueel...

COMMUNICEREN TERWIJL NIEMAND LUISTERT

Door: Romy Struik

Zonder dat we ons er bewust van zijn, is taal een van de meest essentiële instrumenten in onze samenleving. We praten immers de hele dag door. Het staat ons toe complexe ideeën te delen, gevoelens uit te drukken en ervaringen te delen. Zonder taal geen communicatie en zonder communicatie geen samenleving.

Er zijn door onderzoekers al meerdere theoretische modellen opgesteld die het communicatieproces weergeven. In de basis komt het neer op een wisselwerking tussen zender en ontvanger. De zender verstuurt een boodschap naar de ontvanger via een zogeheten medium, bijvoorbeeld schriftelijk, verbaal of via een email. Hierbij kan er 'ruis' optreden, verstoringen in de communicatie door bijvoorbeeld lawaai of vooroordelen, maar ook door ruis bij de zender of ontvanger.

Ionesco, die zelf Frans had gestudeerd aan de universiteit, was zich ongetwijfeld bewust van de kracht van taal en communicatie. *De kale zangeres* is een toneelstuk dat op haar eigen manier hierop reflecteert. De auteur creëert een wereld waarin communicatie wordt gekenmerkt door ruis. Er wordt niet meer geluisterd en wat er gezegd wordt, raakt kant noch wal. Taal wordt gereduceerd tot betekenisloze clichés, woorden en klanken.

Communicatie is daardoor zinloos geworden, maar de vraag naar contact blijft onverminderd. Waar taal normaliter geldt als verbindende factor, doet het hier plotseling het tegenovergestelde: het vervreemdt.

Het resultaat is een parodie op een maatschappij die gewend is te praten zonder inhoud. De sprekers zitten gevangen in formaliteiten en oppervlakkige beleefdheden.

Geen van allen lukt het nog om de kern van hun boodschap over te brengen. Het resultaat is absurd, grappig maar in zekere zin ook beangstigend omdat het de toeschouwer dwingt om na te denken over de leegte die achter veel dagelijkse gesprekken en woorden schuilgaat.